

Fic, Karel

[Vidoeski, B. Dialektite na makedonskiot jazik. I-III]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2001, vol. 50, iss. A49, pp. 238-240

ISBN 80-210-2600-6

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101788>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ovšem vyvracelo koncept M. Lindseth, jež o opozici částice/zájmeno a priori neuvažuje. To dokonce dokumentuje historickým příkladem *Oni Poláci volili jsú sobě za kníže mladence jednoho*, aniž by zaznamenala pragmatické distinkce komponentů *ono/ oni/ Ø* a připustila motivaci a dopady jejich dílčí polysémie, homonymie, resp. paronymie.

Souhrnně lze říci: Martina Lindseth si zvolila téma mimořádně zajímavé, ovšem pro mnoho-
vrstevnost i obtížně analyzovatelné, a to i pro rodilého mluvčího. Pro objektivizaci si zvolila Chomského teorii nadřazení a vázání, již ověřila na několika slovanských jazycích včetně češtiny, nevyhýbá se ovšem ani jazykům neslovanským. Konstatuje, že čeština jakožto jazyk s normativním nulovým subjektem neužívá referenčního subjektového zájmena z důvodů gramatických, ale pragmatických. Ač takové jazyky nedisponují formálním doplněním, čeština jej dokládá, opět ve většině případů s pragmatickým efektem. Podobné rysy má srbochorvatština, nikoli však ruština, což je opodstatněno komplexní charakteristikou konjugačního paradigmatu. České formální doplnění má statut systémového subjektu.

Úskalím této studie je poplatnost jedinému převzatému teoretickému konceptu, aspirujícímu navíc na univerzální popis jazyka, a odkázanost na metajazyk respondentů; za této konfigurace lze tušená zjednodušení dosavadního popisu překonat jen s těžší. Negativem je vágnost pojmového zázemí, provázená absencí výkladu všech užitých zkratk a definice relevantních pojmů.

Přes uvedené dílčí výhrady je třeba dílo M. Lindseth ocenit. Bohemisté jej mohou pochopit jako výzvu k podobným srovnávacím studiím, resp. k neschematickému popisu multifaktorálních jevů přirozeného jazyka obecně.

Miloslav Vondráček

Vidoeski, B.: Dialektite na makedonskiot jazik I, Skopje 1998, s. 365. ISBN 9989-649-50-2

Vidoeski, B.: Dialektite na makedonskiot jazik II, Skopje 1999, s. 250. ISBN 9989-649-55-3

Vidoeski, B.: Dialektite na makedonskiot jazik III, Skopje 1999, s. 263. ISBN 9989-649-63-4

Makedonská akademie věd a umění vydáním Vidoeského díla *Dialektite na makedonskiot jazik* zpřístupnila souhrnně podstatnou část celoživotního díla významného makedonského lingvisty, někdejšího předsedy jugoslávské dialektologické komise, známého mimo jiné i z mnohaletého působení v Mezinárodní komisi pro Slovanský jazykový atlas a v redakci Karpatského jazykového atlasu. Soubor vyšel až po autorově smrti (ta ho zastihla 14. května 1998); vydavatelé – jeho blízcí spolupracovníci a žáci – prováděli v autorových textech jen nejnnutnější úpravy, které si vyžádal stav soudobého poznání; např. bylo provedeno sjednocení transkripce, terminologie apod., neboť publikace zahrnuje práce, které vznikaly v průběhu několika desetiletí vědecké aktivity autora a nutně tedy odrážejí i vývoj poznání v oboru.

Vydané dílo B. Vidoeského, ač se na první pohled může jevit jen jako souborné vydání jeho studií a článků, je však uceleným – a dlužno říci, že svým uspořádáním i cílevědomým – popisem makedonských nářečí v rozsahu a hloubce záběru, který zatím makedonská dialektologie neměla. Domníváme, že tato práce je v mnohém srovnatelná s Běličovým *Nástinem české dialektologie*.

Všechny tři svazky tvoří promyšlený celek, který je rozdělen do tří oddílů. První oddíl obsahuje kapitoly, v nichž se autor zabývá obecnými problémy makedonských dialektů, a pokrývá I. svazek do strany 140. Druhý oddíl soustřeďuje monografie základních nářečních komplexů a zahrnuje I. svazek od strany 141 do konce a celý II. svazek. Třetí oddíl je popisem hlavních

jevů, které jsou relevantní pro třídění makedonských dialektů, a tato tematika je náplní celého III. svazku.

Úvodní obecná část obsahuje deset studií, které objasňují diferenciaci makedonských nářečí a jejich utváření během věků, sledují i tendence rozvoje dialektů v 19. a 20. století, vyčleňují hlavní nářeční skupiny a zabývají se i problematikou makedonských dialektů z aspektu kontaktové lingvistiky jakož i faktory ovlivňujícími diferenciaci makedonského jazyka (vedle lingvistických činitelů se zde též hodnotí činitelé sociální).

Pro makedonskou dialektologii má zejména velký význam zeměpisná poloha makedonštiny na slovansko-neslovanském pomezí. Byly sem proto editory zařazeny i nedokončené teze Vidoeského referátu připravovaného pro krakovský sjezd slavistů o postavení makedonského jazyka mezi slovanskými i neslovanskými jazyky na Balkáně, v nichž bylo především specifikováno historické podloží makedonského jazyka.

Makedonská nářečí dělí Vidoeski do tří hlavních skupin. Liší v duchu tradice dialekty západní (I, s. 145–351), jihovýchodní (II, 7–154) a severní (II, s. 155–239).

Základní nářeční skupiny popisuje autor nejen na základě vlastních poznatků z terénu, ale i z publikovaných i rukopisných prací a vytváří tak ucelenou syntézu makedonských dialektů, a to jak z hlediska jazykovězeměpisného, tak i vývojového na teritoriu celé historické Makedonie, jejíž území značně překračuje hranice dnešního makedonského státu. Popisy jednotlivých dialektů doplňují za každou kapitolou připojené ilustrativní ukázky nářečních textů.

Třetí oddíl má dvě části a obsahuje celkem 22 dílčí monografie o strukturních jevech, které mají základní význam pro diferencování makedonského jazykového areálu. Problematice fonologicko-prozodických jevů je věnováno 13 studií, z nichž úvodní popisuje systém makedonského vokalizmu z aspektu slavistického i balkanologického. Přínosem je zejména to, že popis všech typů samohláskových systémů, které se v makedonských nářečích realizují, je metodologicky jednotný a má sjednocenou fonetickou transkripci včetně názorného zobrazení postavení jednotlivých vokálů v tzv. fonologickém trojúhelníku. Další studie charakterizují např. konkrétní fonémy (např. *a*, *ch*), či registrují kontinuanty někdejších hlásek praslovanského východiska (např. **r*, **l*, **ě*), popř. i vývoj hláskových skupin. Jiné popisují celé systémy, např. přízvukových nebo kvantitativních poměrů. Z devíti studií s morfológickou tematikou vyplývá, že makedonské dialekty se liší především různými formami zájmen (tato kapitola je v celém svazku nejrozsáhlejší a má nejbohatší mapovou přílohu o 52 mapkách). Diferencují se rovněž formami členů a u substantiv hlavně rozdíly dativních tvarů vlastních jmen a tvořením tvarů vyjadřujících množné číslo u neuter. U sloves se makedonské dialekty rozrůžňují hlavně podle podob indikativu přezentu pomocného slovesa (ekvivalentu českého *být*), podle přípon 3. osoby plurálu ind. prez. nebo tvořením tvarů imperfektních. Téměř každá studie v III. svazku je doplněna mapkou nebo souborem map, kterých je tu celkem 99, a tím tedy dostává každá tematika výrazný jazykovězeměpisný rozměr.

Celkem tedy obsahuje třísvazkový Vidoeského popis makedonských dialektů 160 map vymezujících jednak území jednotlivých dialektů, jednak zeměpisné rozšíření jazykových jevů, a to buď na příkladech konkrétních slov (viz např. v I. svazku, jež obsahuje celkem 54 mapy – mají tento charakter např. mapy č. 3–27, připojené k pojednání o debarských nářečích), nebo ve svazcích izoglos na mapách svodných (srov. v témže svazku např. mapy doplňující kapitolu o nářeční diferenciaci Makedonie). V II. svazku je zařazeno 9 map, které vesměs zachycují území jednotlivých dialektů. Především je třeba ocenit zdůraznění jazykovězeměpisného aspektu, které našlo vyjádření především v technickém zpracování map v celém díle pro jejich názornost (tu zvyšuje i provedení v několika barvách), ač se často jedná jen o fragmenty z mapy Makedonie.

Vydané dílo B. Vidoeského je cenným kompendiem o makedonských dialektech, v němž se uplatňují tvůrčím způsobem nejnovější metodologické poznatky dialektologů, zvláště slovan-

ských. Dialekty makedonského jazyka jsou dílem úctyhodným nejen rozsahem, ale hlavně hloubkou syntézy. Nářeční rozdíly jsou tu nazírány z hlediska synchronického i diachronického. Sleduje se tu nejen současná nářeční diferenciacie zkoumaného území, ale i její vývoj. Výklady vycházejí z mimořádně bohatého materiálu a svědčí o autorově široké orientaci v slovanské dialektologii a slavistice vůbec.

Na zdařilém vydání Vidoeského díla mají významný podíl vědecká redaktorka Z. Topoliňská a M. Markovič, který vypracoval všechny mapy. Nemalou práci odvedli i další spolupracovníci, a to D. Gegovski, jenž sjednotil fonetickou a fonologickou transkripci, a A. Pančevská při kompletaci všech bibliografických údajů.

Karel Fic

Ludmila Stěpanova – Zdeňka Vychodilová: Zeměpisné a politické reálie současného Ruska. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Olomouc 2000, 63 s. ISBN 80-244-0064-2. — *Ludmila Stěpanova – Zdeňka Vychodilová: Reálie ruské pravoslavné církve.* Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Olomouc 1998, 62 s. ISBN 80-7067-857-7.

Na poměrně nevelkém počtu stránek těchto dvou publikací olomouckých rusistek je uloženo rozsáhlé množství neobyčejně cenných informací o současném Rusku. Obě knížky představují vítané zaplnění mezery v současné literatuře o ruských reáliích, protože texty s politicko-ekonomickou a zeměpisnou tematikou, které máme k dispozici z doby před rokem 1990, jsou v důsledku převratných politických a hospodářských změn v devadesátých letech již zastaralé; texty s podrobným výkladem o církevní a náboženské problematice jsme pak v minulém období postrádali vůbec.

Uvedené pomůcky, zpracované na základě ruské, zčásti i české odborné literatury, jsou určeny především pro studenty rusistiky na Filozofické fakultě UP, lze je však vřele doporučit nejen rusistickým a slavistickým katedrám dalších filozofických a pedagogických fakult, ale i všem mimo-univerzitním zájemcům o aktuální problémy společenského, politického a ekonomického života současného Ruska jako státu hrajícího stále významnou roli ve světové politice a ekonomice.

Za iniciativu k sepsání obou knížek a za realizaci tohoto užitečného záměru je nutno vyslovit zaslouženou pochvalu především oběma autorkám, ale také širšímu kruhu jejich spolupracovníků a spolupracovnic z řad studentů katedry slavistiky FF UP a dalším odborníkům i recenzentům, kteří se na zdařilém výsledku jejich počínu tak či onak podíleli.

První příručka obsahuje především soubor samostatných ruských textů podávajících základní poznatky z oblasti fyzické a socioekonomické geografie. Dovídáme se tu globální údaje o Rusku na mapě světa, o jeho vnitřním členění na zeměpisná pásma a oblasti, o vodstvu, o podnebí a o přírodních zdrojích. Organicky je do této části včleněno i poučení o historických etapách vývoje ruského státu i o poměrech hospodářských. Zvláště přitažlivá je pak druhá část, obsahující aktuální informace o nejnovějších společensko-politických a ekonomických formacích a aktivitách v obdobích od Gorbačovovy perestrojky přes etapu rozpadu sovětského zřízení až po bezprostřední současnost ruského státu. Najdeme zde celou ústavu Ruské federace, podrobné údaje o státním zřízení a o ruských politických stranách, popis státních symbolů, znaku, vlajky a hymny (v r. 2000 však už zase nahrazené staronovou) i seznam státních svátků RF. Je třeba si cenit toho, že knížka uvádí na jedné straně celou řadu potřebných a jinak obtížně přístupných dat a termínů, na druhé